

שמיני

מיתת צדיקים

א. לאחר שנדב ואביהוא נפטרו באהל מועד, כיצד הוציאו אותם משם?

ב. מדוע רק מישאל ואליצפן הלויים סייעו בהוצאתם של נדב ואביהוא, והלא מותר היה גם לאחים עצמם - לאלעזר ולאיתמר - להטמא לאחיהם, שהרי מותר לכהן הדיוט להטמא לשבעת קרוביו?

ג. האם צדיק שנפטר מטמא?

ד. מי הם ששת הצדיקים שמתו במיתת נשיקה?

ה. מפני מה נרקב הגוף לאחר המיתה, ומי הם הצדיקים שגופם נשאר שלם?

ו. מי קבר את רבי עקיבא, וכיצד היה מותר לו לקבור אותו, והלא היה כהן?

ז. מדוע רק קברו של רבי עקיבא אינו מטמא לאחר מותו, ואילו הרבה תנאים, כגון רבי שמעון בר יוחאי וחבריו - קברם מטמא?

כיצד הוציאו את נדב ואביהוא מאהל מועד

בפרשה מתוארת מיתת הקדושים נדב ואביהוא: "ותצא אש מלפני ה', ותאכל אותם". ולאחר מכן נאמר: "ויקרא משה אל מישאל ואלצפן בני עוזיאל דוד אהרן, ויאמר אליהם קרבו שאו את אחיכם מאת פני הקודש אל מחוץ למחנה".

והביא הרמב"ן מדרש, שנחלקו התנאים היכן נפטרו נדב ואביהוא, וכיצד

הוציאו אותם מהמשכן:

דעת רבי אליעזר שנדב ואביהוא נפטרו מחוץ להיכל, במקום שבו היו הלוויים רשאים להכנס ולהוציאם החוצה.

אבל רבי עקיבא סובר ששניהם נפטרו בפנים, בתוך הקודש. שנאמר: "וימותו לפני ה'". מה עשו הלוויים? הטילו בהם חכות של ברזל, וגררום החוצה.

והקשה הרמב"ן, למה לדעת רבי עקיבא נצרכו הלוויים להטיל בהם חכות של ברזל, והלא מותר ללוי להיכנס אל הקודש כדי להוציא ממנו דבר טמא? ותירץ, שלכתחילה עדיף שהלוי לא יכנס, ולא הותר לו אלא באופן שאין כל ברירה אחרת, ולכן כאן כשהיתה אפשרות למשכם בחכות, נאסר על הלוויים להיכנס.

ומוסיף הרמב"ן ומקשה: מדוע רק מישראל ואליצפן הלוויים נצטוו להוציאם? והלא גם האחים אלעזר ואיתמר היו יכולים להיכנס להיכל ולהוציאם? שהרי רק לכהן הגדול אסור להיטמא אף לשבעת קרוביו, ולפיכך אהרן, שהיה הכהן הגדול, לא יכול היה להוציאם. אולם לבניו שהיו כהנים הדיוטים - מותר היה להיטמא לאחיהם ולהוציאם?

ותירץ, שאמנם לכל כהן הדיוט מותר להיטמא לקרוביו, אבל אלעזר ואיתמר נצטוו בפירוש מפי הגבורה שלא להיטמא, לא לקרוע ולא לפרום. והטעם, כיון שהיתה להם קדושה מיוחדת, שהרי אף הם - כמו הכהן הגדול - נמשחו בשמן הקודש ביום זה!

צדיקים שמתו מטמאים, וראיה לדבר מנדב ואביהוא ויוסף

על כל פנים מוכח מדברי המדרש, שצדיקים גמורים, כגון נדב ואביהוא, מטמאים במותם. ונדב ואביהוא בודאי היו ודאי צדיקים גמורים, שהרי משה רבינו - אב הנביאים - העיד עליהם: "בקרובי אקדש". כלומר ידע משה שהקב"ה יקדש את ביתו בקדושי ה', אלא שסבר משה שיהיה זה הוא עצמו או אהרן, וחזר ואמר: עכשיו ראיתי שהם גדולים מאיתנו.

וראיות נוספות ישנן לכך שצדיקים מטמאים במותם:

בספר במדבר (ט', ו') נאמר: "ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ולא יכלו לעשות פסח ביום ההוא". ולמי נטמאו אותם האנשים? כתב בעל הטורים: "אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם" - בגימטריה אלו "שהיו נושאים ארונו של יוסף".

ואמנם, כך דעת רבי יוסי הגלילי במסכת סוכה (דף כ"ב:), שאותם האנשים שאמרו: למה נגרע מלהקריב קרבן פסח, היו אותם אלו שהחזיקו את ארונו של יוסף, ונטמאו ממנו, ומחמתם ציוה ה' לעשות פסח שני בי"ד אייר.

ברם, רבי עקיבא סובר שאותם האנשים היו מישאל ואליצפן שבפרשה זו, שהיו טמאים כיון שנטמאו לנדב ואביהוא.

והקשו בגמרא: הכיצד? והלא נצטוו על פסח שני בשנה השנייה לצאתם ממצרים, ואם כן, לנושאי ארונו של יוסף היתה כבר שנה שלמה כדי להיטהר, וכיצד תתיישב על הלב טענתם "אנוסים היינו"?! ואף אם נאמר כרבי עקיבא, שהיו אלו מישאל ואליצפן, הלא נטמאו בראש חודש ניסן - הוא היום השמיני למילואים - ובב' בניסן כבר שרף אלעזר בן אהרן את הפרה האדומה הראשונה, ואם כן איזה מקום יש לטענת "אנוסים היינו", והלא היו להם שבועיים שלמים להיטהר בהם?

ומחמת קושיא זו נחלק רב יצחק, וביאר שאותם האנשים הטמאים היו אנשים שעסקו בקבורת מת מצוה בסמוך לפסח.

על כל פנים לדעת רבי יוסי הגלילי שאותם האנשים נטמאו מארונו של יוסף, מוכח שאפילו יוסף הצדיק, כיון שמת הרי הוא מטמא ככל מת.

הקברים שבמערת המכפלה מטמאים

ולא יוסף הצדיק בלבד, אלא אף האבות הקדושים הקבורים במערת המכפלה מטמאים!

שהרי **במסכת בבא בתרא** (דף נ"ח.) מסופר על רבי בנאה שהיה אדם גדול וחשוב, ונתנו לו רשות להיכנס לתוך קברי צדיקים, והיה מודד את הקבר מבפנים, וסד אותו בסיד מבחוץ כדי שהכל ידעו היכן גבולות הקבר, וכך יוכלו הכהנים להיזהר מטומאתו של הקבר.

ומסופר בגמרא, שכאשר הגיע רבי בנאה לציין את מערת המכפלה, ראה בתחילה את אליעזר שומר על המערה מבחוץ. ומבאר **המהרש"א** שהיה אליעזר שומר, כדי שלא יכנסו לשם אנשים שאינם ראויים כל הצורך. אמנם, כשהגיע רבי בנאה למערת המכפלה, נתן לו אליעזר רשות להיכנס.

ובתוך המערה הביט רבי בנאה באבות ובאמהות הקדושים. וכשהגיע רבי בנאה לקברו של אדם הראשון, יצאה בת קול ואמרה: "בדמות דיוקני [יעקב] הסתכלת, אבל בדיוקני [אדם הראשון] אל תביט". שכן אדם הראשון נברא על ידי הקב"ה בכבודו ובעצמו, והרי הוא צלם אלוקים ממש.

ולכך, הביט רבי בנאה רק בשני עקביו של אדם, וראה כי הם דומים לשני גלגלי חמה. ויראה המתבונן, עד כמה גדולה קדושתו של אדם הראשון לאחר מותו, ועל אחת כמה וכמה בעודו בחייו, **וקל וחומר קודם שחטא!**

ועל כל פנים, מזה שהלך רבי בנאה לסמן היכן קבריהם של האבות הקדושים, מוכח בוודאי שאף הם מטמאים לאחר מותם.

מי שמת במיתת נשיקה אינו מטמא

ולכאורה יש להקשות על הרמב"ן - שכתב שצדיקים במיתתם מטמאים - על דבריו במקום אחר:

בפרשת חוקת (במדבר י"ט, ב) מבאר הרמב"ן, שטומאת מת היא מחמת שלאחר האכילה מעץ הדעת נגזרה גזירה שכולם ימותו, ויפלו בידי מלאך המוות. אבל צדיקים שמתו במיתת נשיקה, אינם מטמאים.

ובמסכת בבא בתרא (דף י"ז.) נאמר: שישה לא שלט בהם מלאך המוות: אברהם, יצחק, יעקב, משה, אהרן, ומרים. שכולם מתו מיתת נשיקה, ולא על ידי מלאך המוות.

והוסיפו בגמרא שם: שבעה לא שלטה בהם רימה ותולעה: כל השישה הללו, ועמם בנימין. ויש אומרים שאף דוד המלך לא נרקב גופו, שהרי אמר: **"גם בשרי ישכון לבטח"**.

מבאר רש"י את עומק הענין, שכן עלינו לחקור ולגלות מה הטעם שגופו של האדם נרקב במותו?

ומבאר על פי האמור **במסכת עבודה זרה** (דף כ:), שמגלים שם חז"ל כיצד האדם מת, ומדוע לבסוף גופו מרקב. וזאת, לפי שמלאך המוות כולו עיניים, ומראהו כל כך מפחיד, עד שבשעת פטירתו של האדם עומד מלאך המוות למראשותיו וחרבו שלופה בידו, וטיפת מרה תלויה בה - בחרב! והאדם, כשרואהו - מזדעזע כולו, ואז פותח הוא את פיו, ונזרקת הטיפה לתוכו, וטיפה זו גורמת לשלושה דברים: **ממנה הוא מת, ממנה גופו מסריח, וממנה פניו מוריקות!**

ולפי זה הדברים בהירים -

אברהם, יצחק, יעקב, משה, אהרן ומרים, לא נרקב גופן, ומאותו הטעם אף אינם מטמאים. שהרי לא מתו מהטיפה המרה של מלאך המוות, אלא מתו מיתת נשיקה מאת הקב"ה!

דעת הירושלמי שצדיק שנפטר אינו מטמא

יתר על כן כתב החינוך (מצוה רס"ג) בשורש ענין טומאת מת:

טומאה זו היא אבי אבות הטומאה, החזקה שבטומאות, וטעמה כיון שהאדם מחטיא את גופו ובשרו במשך כל ימי חייו. וכיון שכך, בשעה שמסתלקת הנשמה הקדושה ונשאר רק החומר הרע, ראוי לו שיטמא כל סביבו!

ועל כן הכהנים משרתי ה' אסורים להיטמא למת, מלבד לשבעת קרוביהם שהותר להם להטמא להם, "על כי יחם לבבם עליהם", ולכן הותר להם לשפוך רוחם ונפשם בבכי עליהם.

ולפי זה מביא החינוך מהירושלמי (ברכות ג', א'), שאמרו חז"ל בפירוש שצדיקים גמורים אינם מטמאים! והטעם פשוט - כיון שלא חטאו ולא החטיאו את גופם, הרי שגופם זך, נקי וטהור, ולכך אין חומר רע שנשאר בהם, ואין בהם טומאה, ועל גופם ישכון אור זרוע לעולם.

ומעתה קשה בכפל כפליים: מדוע יוסף הצדיק ונדב ואביהוא מטמאים!?

אליהו הנביא נטמא לרבי עקיבא אפילו שהוא כהן

יבאר החכם

אמר על כך הרב אליהו אסולין שליט"א ביאור נפלא:

הנה, האבני נזר (יו"ד סי' תס"ו, אות ט"ז) הביא חידוש נפלא מהמדרש רבה (משלי ט', א') שאמרו חז"ל, שאליהו הנביא הוא זה שקבר את רבי עקיבא, שהיה מעשרה הרוגי מלכות!

שאלו רבי יהושע לאליהו הנביא: והלא כהן אתה, ואיך הותר לך להטמא?

ענה אליהו: אין טומאה בצדיקים!

והנה התוספות במסכת בבא מציעא (דף קי"ד): הוכיחו מכמה וכמה מדרשים, שישנם פעמים שבהם שאלו את אליהו הנביא שאלות ודחה את השואל בקש, ואין תשובתו לפי ההלכה. שהרי יוסף הצדיק ונדב ואביהוא צדיקים הם ובכל זאת מטמאים.

אלא ביארו התוספות שצריך לומר, שהטעם האמיתי לכך שנטמא אליהו לרבי עקיבא הוא כיון שהיה רבי עקיבא מעשרה הרוגי מלכות, והיו כולם יראים מלקברו, ולכך היה דינו כמת מצווה, ומת מצווה הכל מותרים להיטמא לו, ואפילו כהן גדול.

אולם, מקשה האבני נזר קושיא עצומה עד למאוד:

לשם מה נצרך אליהו להסתיר את הטעם האמיתי לכך שהותר לו להטמא

לרבי עקיבא, ולמה הזדקק לומר לו לרבי יהושע שצדיקים אינם מטמאים!?

ובפרט, שישנן כמה ראיות - כיוסף ונדב ואביהוא - שאף הצדיקים מטמאים במיתתם, ואם כן מדוע לא הקשה רבי יהושע לאלהו על פי אותן הראיות?

שתי סיבות לטומאת מת

אלא, בביאור עומק הענין, מבאר האבני נזר שישנם שני אופנים של טומאה: **האחד** - טומאת מת בעטיו של נחש, כלומר - טומאה שירדה לעולם בגין חטא עץ הדעת, כמו שכתב הרמב"ן הנזכר לעיל. ומחמת החטא נגזרה מיתה על כל באי עולם, מיתה שנעשית על ידי הטיפה המרה שבסכינו של מלאך המוות!

ומבאר רבינו חיים ויטאל זצוק"ל שסדר הדברים אינו כפי שנדמה, שהאדם מת ולכן הוא מטמא, אלא **להיפך** - הטיפה מטמאת את האדם כל כך עד שהנשמה לא מוצאת מנוח בתוך הגוף הטמא, ואין לה אלא לנוס ממנו, או אז - האדם מת!

וכיון שכך, מי שמת מטיפתו של מלאך המוות, אפילו אם הוא צדיק הרי שהוא **נטמא ומטמא!**

והאופן השני - אדם שמת על ידי אדם אחר, ולא על ידי מלאך המוות!

בזהר הקדוש (ח"א עמ' קי"ד) מבואר, שאדם שהרגו אדם אחר או שבעל חיים הרגו, לא מת על ידי מלאך המוות.

ואם כן לכאורה קשה - מדוע מת שכזה מטמא? והלא טיפתו הטמאה של מלאך המוות כלל לא נכנסה לתוך פיו?!

אלא, צריך להזדקק לטעמו של החינוך, שהגוף חטא, ואמנם בעודו בחיים שימש ככלי עבור הנשמה, אבל כשפורשת הנשמה מהגוף הטומאה נתפשת בגוף הטמא מעוונותיו.

ולפיכך ביאר החינוך, שצדיק שלא חטא כלל וכלל גופו קדוש - כלי של קדושה - וודאי שלא יטמא. אבל נצרך כאן תנאי נוסף: שלא מת על ידי מלאך המוות אלא על ידי אדם אחר, שהלא אם מלאך המוות המיתו הרי הוא נטמא מהטיפה המרה שהטיל לתוך פיו!

רבי עקיבא אינו מטמא

ומעתה אור גדול -

יוסף הצדיק ונדב ואביהוא, אף על פי שהיו צדיקים גדולים, לא מתו על ידי אדם אחר, אלא על ידי מלאך המוות, ולכן נטמאו וטמאו אחרים!

וכדין יוסף ונדב ואביהוא כך דין כל שאר הצדיקים שמתו כאחד האדם - ממלאך המוות, שמטמאים. ולכן אסור לכהנים להתקרב למקום מנוחתם של הצדיקים, ואף כיום, נזהרים הכהנים זהירות רבה שלא להיכנס לקברו של רבי שמעון בר יוחאי, למרות שקדוש עליון הוא!

אבל רבי עקיבא הומת על ידי בני אדם, שהרי היה מהרוגי מלכות, ואם כן לא נזרקה בו הטיפה המרה, ובד בבד גופו היה קדוש וזך, ואם כן נתקיימו בו שני התנאים: צדיק, ומת על ידי אדם!

ואם כן אמת נכון הדבר שאלהו נטמא לו כיון שהיה צדיק, ולא דחה את רבי יהושע סתם! אלא - שאין זה אלא תנאי אחד, ועדיין נצרך התנאי השני!

ואמת ויציב ונכון וישר מה שאמרו בירושלמי שצדיקים אינם מטמאים, אלא שלא כל צדיק אינו מטמא אלא רק צדיק שהומת על ידי אדם!

ואברהם, יצחק, יעקב, משה אהרן ומרים - כיון שנפטרו במיתת נשיקה - הרי שלא מתו על ידי מלאך המוות, ואם כן אינם מטמאים כלל!

ואם עדיין נקשה, למה נצרך רבי בנאה לסמן את מערת המכפלה ולציין את מקום הקברים, אפשר לומר בפשיטות שנצרך לכך מחמת אדם וחיה והאימהות! שאף על פי שהיו צדיקים, כיון שמתו על ידי מלאך המוות הרי הם מטמאים!

צא ולמד עד כמה גדולה קדושתו של צדיק שנהרג על ידי בשר ודם על קידוש השם!!!

רבי עקיבא

ולהשלמת הענין, מן הראוי להביא את דבריו המרהיבים של מרן הבן איש חי זצוק"ל:

במסכת ברכות (דף ס"א:) אמרו חז"ל, שבשעה שהוציאו את רבי עקיבא להריגה, זמן קריאת שמע היה, והיו סורקים את בשרו במסרקות של ברזל - ובאותה שעה ממש, קרא רבי עקיבא קריאת שמע, וקיבל על עצמו עול מלכות שמים.

שאלוהו תלמידיו: עד כאן?!

כלומר, מנין תעצומות הנפש לקרוא קריאת שמע בדבקות, ולומר "ובכל נפשך" במסירות נפש, בה בשעה שהגוף מתייסר ביסורי איוב?!

אמר להם: כל ימי ציפיתי ויחלתי, מתי יבוא לידי לקיים את שנאמר "ובכל נפשך", ועכשיו שבא לידי - לא אקימנו?! ויצאה נשמתו ב"אחד"!!!

והפליאה זועקת מאליה -

הלא במדרש במשלי מבואר, שאליהו הנביא נטמא לרבי עקיבא כיון שהיה מת מצוה - וכיצד יתכן לומר כן בה בשעה שכאן בגמרא מבואר, שתלמידיו היו עימו בעת פטירתו?

יתר על כן, יש להבין מתי התנהל הדו שיח הנ"ל בין רבי עקיבא לתלמידיו? הלא רבי עקיבא החל לומר "שמע ישראל" - ויצאה נשמתו ב"אחד" - והתלמידים שאלו את שאלתם לאחר שהחל רבם בקריאת שמע, ואם כן יפלא, כיצד השיב להם בעיצומה של קריאת שמע? הלא הדבר אינו מתקבל על הדעת???

משיב הבן יהוידע ביאור נפלא -

חושבים העולם שסרקו את בשרו של רבי עקיבא יום אחד בלבד - ביום פטירתו!

אולם האמת, שסרקו את בשרו עשרות פעמים!!!

שכן בחודש אלול החלו לענות אותו - ויום יום היה קורא קריאת שמע בדביקות!!!

וכך היה עד יום כיפור, שאז לקחוהו לבדו והרגוהו במיתה משונה זו!!!

ומעתה הדברים מאירים, שכן מובן מתי התנהל הדו שיח בין רבי עקיבא לתלמידיו. שהרי פשוט וברור שלא דיבר איתם בעיצומה של קריאת שמע, אלא היה זה באחד מימי חודש אלול, לאחר שהצוררים סיימו את מסכת הייסורים, והניחוהו מעט לנפשו!

ורק ביום הכיפורים - כשכל התלמידים התענו, והעתירו תפילה לשוכן מרומים על רבם הנערץ, באותה שעה שהתלמידים התפללו בבית הכנסת - יצאה נשמתו של רבי עקיבא ב"אחד"!!!

ומעתה יובן שהיה "מת מצוה", שכן בעת פטירתו לא היה עימו אדם - ולכן נטמא אליהו הנביא לרבי עקיבא!

אור זרוע

ויתכן להוסיף פנינה אחרונה לשרשרת:

נהגו בקהילות ישראל, בעיצומו של יום הכיפורים, בשעת הוצאת ספרי התורה לאמירת "כל נדרי", לומר את הפסוק: "אור זרוע לצדיק ולישרי לב

שמחה!"

ויש להבין, בשל מה נבחר דווקא הפסוק הזה?

אלא, שהמתבונן בסופי התיבות של הפסוק יבחין בשם ר' עקיבא!

ויש להבהיר, מהו הקשר בין רבי עקיבא ליום הכיפורים??

אלא לפי האמור, שרבי עקיבא נפטר בעיצומו של יום הכיפורים - מות קדושים - יתבאר היטב, שביום הקדוש הזה מעתירים תחינה לפני שוכן מרומים, לסליחה, מחילה וכפרה בזכות "הרוגים על שם קודשך".

ובעיקר, בזכותו של התנא הקדוש, רבי עקיבא, שגופו קדוש וטהור גם לאחר פטירתו, שכן היה מרכבה לשכינה בחייו, ונפטר בידי צוררים בני עוולה, ולכן רק הוא וצדיקים כדוגמתו - גופם אינו מטמא, כי רבי עקיבא קדוש וטהור בחייו ובמותו!

